
СТАТТІ

УДК 78.9; 78.2У

Юрій Ясіновський

**МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
І ЦЕРКОВНА МУЗИКА ГАЛИЧИНИ
(у 150-ту річницю від дня народження)**

У статті йдеться про ініціативи митр. Андрея Шептицького у розвитку церковної музики Галичини та його меценатство. Упродовж 45-літньої пастирської діяльності постійно дбав про розвиток церковного співу, скликав спеціальні наради і церковні Собори для розв'язання насущих завдань у цій важливій ділянці літургійної практики нашої Церкви. До їх реалізації залучав кращі мистецькі сили. Ініціював створення науково-дослідного Інституту Церковної Музики, підтримував музично-видавничі програми, заохочував знаних композиторів до написання церковних творів, підтримував молодих музикантів у поглибленні професійної музичної освіти. Створена ним Богословська Академія швидко перетворилася в один з важливіших осередків музичного життя Львова. Викупує з приватного видавництва творчу спадщину Миколи Лисенка та інших українських композиторів. У подарованому ним українському народові Національному музеї нагромаджуються і великі музичні скарби – давні нотні пам'ятки, автографи, рукописні копії та рідкісні нотні видання українських композиторів, музичні інструменти, іконографічні матеріали.

Ключові слова: митр. Андрей Шептицький, меценатство, церковна музика, наукові і видавничі проекти.

У рік 150-ліття від дня народження глави Української Греко-Католицької Церкви знову і знову задумуємося над феноменом духовного пастиря народу, його опікою культурою і мистецтвом, зокрема музикою. Думки, наміри і практична діяльність митр. Андрея стали потужним чинником всебічного розвитку Церкви та її літургійного життя, густо оповитого містерією божественного співу. Тому такою природньою була його увага до церковного співу. Захоплювався також і світською музикою, яку любив, розумів і всіляко підтримував.

Повернувшись з заслання, митр. Андрей енергійно взявся за відбудову і зміцнення УГКЦ, впорядкування літургійного життя, в тому й церковного співу. 1919 р. скликає спеціальну нараду і запрошує до перемовин кращі музично-мистецькі сили, зокрема Станіслава Людкевича (1879–1979), який ще до Першої світової війни зацікавився церковною музикою й опублікував декілька розвідок.

Після повернення з російського полону Людкевич біля року жив і працював у Перемишлі, де окрім праці в гімназії, керував хором катедри св. Івана Хрестителя¹. Воскресну Службу Божу часто відправляв владика Йосафат Коциловський,

¹ З. Штундер. *Станіслав Людкевич: Життя і творчість*, т. 1: 1879–1939. Львів 2005, с. 268.

яку майстерно і з високим духовним натхненням супроводжував спів церковного хору під батугою Людкевича. У лютому 1919 року про це писала перемиська газета *Український Голос*: «Єсть це велика нагода для нашої інтелігенції, що численно являється тоді в церкві. В часі Служби Божої чудово співає мішаний хор під батугою звісного композитора і музика, громадянина д-ра С. Людкевича»². Ймовірно, що саме в цей час композитор взявся за опрацювання хорових частин Служби Божої за партитурою перемиської катедри. Автограф Людкевичевої партитури згодом опинився в Інституті Церковної Музики у Львові, а недавно під час капітального ремонту відділу мистецтв ЛНБ віднайдений у «сховку» в колекції неопрацьованих нотних рукописів бібліотек ЩМ та НТШ³.

Після переїзду до Львова Людкевич розпочинає ширшу працю над церковною музикою, яку заініціював і підтримав митр. Андрей. Спершу зусилля були спрямовані на пошуки і копіювання нот церковної музики, й особливу активність тут проявив добрий знавець церковного співу й автор церковно-музичних композицій о. Іван Туркевич. Опрацьоване й вартісніше планувалося готувати до друку, для чого була створена спеціальна видавнича секція.

Та справа просувалася не надто успішно і для прискорення справи С. Людкевич 1921 р. публікує програмову статтю *Справа нашого церковного співу*⁴, у якій запропонував скликати окремий з'їзд чи конгрес духовенства і людей, близьких до церковних кіл і музики. «Такий конгрес, – писав Людкевич, – після реформаторів і генеральної дискусії мусить вибрати щойно якусь комісію, спосібну до праці». І насамперед, на думку Людкевича, треба було перевидати кращі твори церковної музики – Борзнянського і Вербицького. Людкевич заострює увагу на невтішному її стані й накреслює шляхи до поліпшення, що, очевидно, впливало з розмов і нарад під час зустрічей з митрополитом Андреем. Подаємо ширшу цитату, яка увиразнює сутність кризи церковного співу й визначення способів її подолання:

«Справді, остання вже пора вимести сміття із наших церков, яке в них налягло від літ, неначе в авгівій оборі. Зробити це треба тим скорше, бо дедалі буде чимраз трудніше. Справа вже й тепер нелегка і скомплікована, і не можна обіцтовати собі, що церковний спів зломити буде можна на кращий якимись кількома реформами чи розпорядками. До сего треба буде зусиль церкви і музичних кругів протягом десятків літ і то зусиль, ведених планово в кількох різних напрямках. Перш усього треба очистити церковну музичну літературу від всяких апокаліпс та апокрифів, безвартних, зманерованих новотворів, а виділити все, що вартніше, упорядкувати та приспособити до повного критичного видання, для ужитку церковних хорів. Узгляднивши різні умови і технічний рівень сих хорів, треба видання творів конечно зладити в кількох різних виданнях: о с н о в н е , на чотириголосний м і ш а н и й хор, в другій лінії деяку частину в і д п о в і д н и х творів на мужеський, евентуально також на жіночий, а відтак іще можна легші твори подати в

² *Український Голос* (1919/2 лют.).

³ ЛНБ, відділ мистецтв, колекція рукоп. нот, № 361, печатка бібліотеки Інституту Церковної Музики, стара сигн. 12 – 10 / Хм – 180.

⁴ *Український Вістник* (1921/150–151/2 серп.); передрук: Калофонія. ч. 1. Львів 2002, с. 199–206.

транскрипції на три голоси мужеські (зглядно діточі) або мішані (два сопрани, і тенори і альт, або бас)⁵.

Таке фундаментальне видання повинно стати літературною основою всіх церковних хорів. Рівнорядно з тим, однак, мусить зачатися реформування церковного співу в практиці, і то від гори і від долини. Реформа мусить обняти зарівно консисторію, духовні семінарії і дяківські школи і інститути. Для систематичного переведення реформи потреба в консисторіях утворити спеціальних референтів для церковного співу; для питомців семінарій треба утворити катедру або хоч би курси з того обсягу, а їх хори піддати фаховій, досвідній кермі та оточити якнайпечалівішою опікою. Відтак треба раз уже зреформувати та піднести просвітно і культурно дяківський стан (за чим даремно роками побивався пок. о. Тянячкевич) та поборовши в тім напрямі опозицію та упередженість деяких кругів нашого духовенства, зробити з них просвічених церковно і музично утворених достойних співців церкви, які могли б також фахово організувати й церковні хори. До того треба, однак, основно зреформувати, а радше сотворити дяківські інститути після одного плану.

Вкінці при соборних, а відтак при других більших церквах у містах Галичини треба організувати після одного плану взірцеві церковні хори, ангажовані стало за умовою, та для них старатися о ф а х о в и х , в церковному співі рутинованих диригентів. Се буде справа може поки що трудніша, та тим не менше безумовно конечна.

Таку реформу треба починати негайно, не оглядаючися на тяжкі умови; але розложити її треба буде на роки, може й на десятки літ, інтенсивної систематичної праці».

Певною мірою пропозиції Людкевича були суголосні ініціативам УАПЦ у Києві, провід якої покликав до праці кращі композиторські сили того часу: Кирила Стеценка, Миколу Леонтовича, Олександра Кошиця та ін. На початку 1918 року Людкевич, повертаючись з російського полону, кілька місяців перебував у Києві, став свідком цих ініціатив і навіть мав намір тут залишитися⁶. Та не так сталося як гадалося.

Та не всі підтримували ініціативи Людкевича і через місяць у тій же газеті о. Федор Сташинський у статті «Ще в справі нашого церковного співу» назвав композиторів Бортнянського й Веделя *іноземними*, які до того ж і вчилися в італійців, що суперечить природі нашого церковного співу⁷.

Більшість цих питань і настанов знову актуалізувалися через 20 років у Соборовому Декреті Андрея Шептицького від 25 квітня 1941 року⁸. За німецької

⁵ Про ревізію пісень і мелодій ірмологічних (записаних одногласно крюками) я поки що не згадую, хоча про цю справу часто в колах церковних говорилося. Се справа, очевидно, не менше важна, але вона трохи догматичної природи, в якій я не вважаю себе фахівцем (прим. С. Л.).

⁶ З. Штундер. *Станіслав Людкевич*, т. 1, с. 263–265.

⁷ Там само, с. 283.

⁸ До 70-ліття появи Декрету він був перевиданий в Інституті Літургійних Наук: *Про церковний спів: Декрет Львівського Архиспархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.*

окупації Митрополит знову повертається до питання церковного співу: на передсоборовому засіданні 16 листопада 1942 року повідомлено, що С. Людкевич «обіцяв свою співпрацю», а о. Мостюк з Перемиської єпархії береться за впорядкування *Гласописця*. 10 грудня того ж року на XIV Соборі УГКЦ була обрана Організаційна комісія з питань церковного співу, до якої увійшли С. Людкевич, о. Стефан Рудь, о. Йосиф Кишакевич. І навіть вже після окупації Львова радянською армією і смерті митр. Андрея його престолонаслідник Йосиф Сліпий на зібранні очільників УГКЦ в сороковицю смерті Андрея Шептицького озвучує ідеї й настанови у справі церковного співу свого великого попередника: «Водночас для скріплення і поширення діяльності Богословської Академії відкриваємо при ній факультет церковного співу і музики [...], оснування окремого відділу доповнить і поширить працю оснований нашим великим Попередником Інституту Церковної Музики»⁹.

Думка про створення Інституту Церковної Музики, у якому б зберігалася збірка нот церковної музики і провадилися наукові студії над літургійним співом, зародилася ще бл. 1919 р., але створений він був пізніше 1937 року. Розмістився ЦМ у приміщенні *Студіону*, спеціально побудованому будинку на вул. Петра Скарги (сьогодні Озаркевича) поряд з Свято-Юрською горою, як спеціальному сховищі архівних матеріалів, рукописних і стародрукованих книг, рідкісних видань¹⁰. Та з окупацією Львова Червоною армією обидва ці заклади, створені та фінансовані митр. Андреем, були знищені, а їх надвичайно цінні колекції швидко зникли. Дещо з друкованих нот і музикознавчих видань після війни опинилося в о. Володимира Яреми (пізніше патріарха УАПЦ Дмитрія), який на початку 70-х років минулого століття подарував їх авторові цих рядків, а тепер вони знаходяться в бібліотеці ІЛН УКУ¹¹.

Неоцінним внеском митр. Андрея в українську музичну культуру стало викуплення творчої спадщини засновника національної композиторської школи Миколи Лисенка у спадкоємців київського видавництва *Леон Ідзіковський*. 1933 р. Владислав Ідзіковський, його син і спадкоємець цього видавництва, звернувся з листом до Андрея Шептицького з пропозицією відкупити у нього творчу спадщину Лисенка, яка після смерті композитора була придбана в родини разом з правами на видання. Майже п'ять літ велися перемовини і наприкінці 1937 року львівська газета *Діло* сповістила, що митр. Андрей викупив всю колекцію нот Лисенка, а також твори інших українських композиторів:

упоряд. Ігор Червінський. Львів: ЛБА 2001, й наступного року перевиданий (див.: *Καλοφωνία*, ч. 1. Львів 2002, с. 214–221).

⁹ *Слово Патріарха: Документи, матеріали, світлина, 1917–1984* / упоряд. Оксана Гайова, Ярослав Крок, Роман Хрін. Львів: Гердан 2003, с. 75.

¹⁰ Маргарита Кривенко. Бібліотека «Студіону» у Львові: Переміщення книжкових та рукописних фондів (1940–1947) // *Записки ЛНБ ім. В. Стефаніка: Збірник наукових праць*, вип. 13. Львів 2005, с. 247–267; вона ж. Історія книгозбірні «Студіону»: мовою документів і спогадів // *Бібліотечний вісник* (Київ 2006/1), с. 34–39.

¹¹ Наприклад, 10 цінних видань з історії церковної музики свящ. Івана Вознесенського.

«Довідуємося, що саме в 25-ліття смерті нашого славного музика, бл. п. Миколи Лисенка, Ексц. Митрополит А. Шептицький відкупив від дотеперішнього власника В. Ідзіковського, колишнього видавця в Києві, *авторські права до приблизно 350 творів пок. М. Лисенка*. Між ними є 45 творів на фортеп'яно, около 300 творів на соля і хори, 5 опер та 4 оперети. Деякі з тих творів у нас зовсім незнані і невиконувані, як нпр. два твори на скрипку з фортеп'яном, 1 твір на чельо з фортеп'яном. Між збіркою знаходяться цінні манускрипти покійного музика, як повні орхестральні партитури опер: “Тарас Бульба”, “Енеїда”, “Різдвянна Ніч” та оперети “Чорноморці”.

Рівночасно відкупив Митрополит від того ж власника *авторські права до творів К. Стеценка* (коло 50 пісень сольових і хорів), *А. Кошиця* (коло 30 сольових і хорів – у манускрипт), *Я. Степового* (35 сольових і хорів), *П. Сениці Ніщинського* (“Вечорниці” з орхестральною партитурою) та інших менш знаних авторів, як *Кизими, Заремби* і т. д.

Закуплено в загальному авторські права до приблизно 600 музичних творів.

Без сумніву великий і цінний набуток опинився завдяки щедрій жертвенности Ексц. Митрополита у нас у Львові. Є надія, що багато з повищих творів будуть у нас видані, а всі інші будуть небавком передані до вжитку зацікавлених у бібліотеці-архіві оо. Студитів при вул. Петра Скарги»¹².

Перемовини були нелегкими, бо власник хотів продати всі музичні композиції українських композиторів, зібрані у видавництві Ідзіковського через придбання авторських прав і рукописів. Так, після смерті М. Лисенка у 1912 році його діти через два роки продали батьківську творчу спадщину з усіма авторськими правами¹³. 1921 року ця видавнича фірма переїхала до Варшави і перспективи видання української музики значно зменшилися. Тому спадкоємець фірми Владислав Ідзіковський намагався продати її українській спільноті і звернувся з пропозицією до Андрея Шептицького як відомого мецената української культури. Оскільки йшлося про ноти, то Митрополит звернувся за порадою до музикантів Львова. Музичне товариство ім. Лисенка та Союз українських професійних музик (СУПРОМ) з цього приводу скликали спеціальні наради, але думки їх розділилися. Василь Барвінський у відповіді від імені Музичного товариства запропонував придбати лише ціннішу частину спадщини Лисенка й у цій справі до Варшави мав поїхати диригент Іван Охримович. Барвінський мотивував свої пропозиції такими аргументами:

- з викупом всієї спадщини й авторських прав «було б важне тільки ще на 10 літ, бо тоді, себто по 30 літах після смерті Лисенка, твори можна видавати свобідно»;
- продаж тих нот обмежувався б лише тодішньою Польщею, бо на підрадянській Україні видають Лисенка без жодного огляду на авторські права;

¹² Цінний набуток // *Діло* (1937/280/19 грудня), с. 5; автором цієї нотатки, мабуть був С. Людкевич як найкращий знавець і великий прихильник музики нашого класика.

¹³ В. Ідзіковський. [Польський видавець про М. Лисенка] // *М. В. Лисенко у спогадах сучасників* / упоряд. Остап Лисенко, ред. ком. Ростислав Пилипчук. Київ: Музична Україна 1968, с. 675.

- правопис текстів вокальних творів Лисенка застарів і тому «представляють нині вже певний дефект»;
- «не всі твори Лисенка мають ту саму мистецьку вартість і деякі суть слабші, а тим і менше придатні до поширення і збуту»¹⁴.

Наприкінці листа Барвінський приходить до наступного висновку: «Все-таки деякі вибрані твори М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича і пр. можна б видати і в цій справі можна б з Ідзіковським переговорювати». Пізніше, 19 грудня 1937 р., у виступі на святковому концерті з нагоди 25-ї річниці від дня смерті Лисенка, Барвінський сповістив про викуп Митрополитом усієї спадщини композитора. У рецензії на цей концерт Роман Савицький підкреслив: «Одною з найважливіших, на нашу думку, точок промови В. Барвінського було ствердження, що українці досі не сплатили довгу, який винні М. Лисенкови у формі докладного опрацювання, а передусім познайомлення широких кругів громадянства з пребагатою спадщиною композитора і всебічного висвітлення великого значення громадянсько-музичної праці Лисенка. *Важне це діло започаткував уже Митрополит Андрей Шептицький викупом спадщини Лисенка від видавця Ідзіковського (виділення Р. С.)*»¹⁵.

Іншу позицію зайняв СУПРОМ: Рада на своєму засіданні 5 вересня 1937 р. висловила за викуп прав на всі твори Лисенка й ухвалила «звернутися до американського громадянства через М. Гайворонського¹⁶ з зазивом викупити у видавництва Ідзіковських авторське право на твори Миколи Лисенка»¹⁷. На захист пропозиції про викуп від Вл. Ідзіковського усієї спадщини Лисенка та інших українських композиторів у пресі виступили Станіслав Людкевич, Василь Витвицький, Федір Шешко¹⁸.

Отож викуп митрополитом Андреем усієї колекції нотних автографів Лисенка та інших українських композиторів засвідчив глибоке розуміння ним культурно-історичної й мистецької вартості цієї музичної спадщини. І яка іронія долі: в часи війни вся спадщина Ідзіковських загинула у Варшаві, і ця трагічна подія надає ще більшого сенсу добрій волі і меценатству нашого Патріярха.

¹⁴ О. Мартиненко. До історії музичної спадщини Миколи Лисенка: Владислав Ідзіковський і Андрій Шептицький // *Записки НТШ*, т. ССХХVI: *Праці Музикознавчої комісії*. Львів 1993, с. 266; Авторка майже повністю цитує цього листа Барвінського до митр. Андрея, що зберігається в ЦДІАЛ у його архіві (ф. 358), оп. 1, спр. 214, арк. 117.

¹⁵ Р. Савицький. Святочний Концерт у 25-ліття смерті М. Лисенка у Львові // *Українська Музика* (1938/1), с. 11.

¹⁶ Композитор Михайло Гайворонський емігрував до Америки ще у 20-х роках минулого століття, де розгорнув активну діяльність, і тому така пропозиція була не безпідставною; про композитора та його творчість див. монографію Василя Витвицького: *Михайло Гайворонський: Життя і творчість*. Нью Йорк 1954; передрук: Львів 2001.

¹⁷ ЛНБ, арх. Консерваторії (ф. 163), спр. 171/1, арк. 9 зв.; див. також: О. Мартиненко. До історії музичної спадщини Миколи Лисенка, с. 266, прим. 8.

¹⁸ С. Людкевич. М. В. Лисенко і українська суспільність: У 25-ліття його смерті // С. Людкевич. *Дослідження, статті, матеріали, виступи*, т. 1, с. 349–351; Ф. Шешко. Микола Лисенко й українське громадянство (Два моменти: ювілей і похорон) // *Українська Музика* (1937/9–10), с. 149–156; В. Витвицький. Святування 25-ліття смерті М. Лисенка // *Українська Музика* (1938/1), с. 10–11.

Унікальна колекція мистецьких скарбів, у тому й музичних, склалася у Національному музеї Львова, що був заснований і подарований українському народу Андреем Шептицьким 1905 року. Основу цього музею склала митрополіча колекція дорогоцінних церковних предметів, ікон, монет, старовинних рукописних і друкованих книг, архівних матеріалів на Свято-Юрській горі, яку примножували українські владики, в тому й митр. Андрей. Впродовж кількох десятиліть за ініціативи і фінансової підтримки Митрополита директор Музею Іларіон Свенціцький (1876–1956) привозив з численних експедицій цінні рукописи і стародруки, закупував їх на аукціонах. Серед різних цінних надбань музею – найбільша збірка нотолінійних ірмологіонів, зосереджених в одному музеї чи бібліотечі – 208, серед яких зберігається багато унікальних рукописів: Бучацький ірмолой 1603 р. (Q 266), Унівський 1650 р. (F 58), який пізніше належав митр. Михайлові Левицькому, Словітський 20–30 рр. XVII ст. (O 17), Тернопільський 1651 р. з чудовими мініатюрами Івана Стефановича (Q 339), ієрм. Йосифа Крейницького 1673 р. (Q 361) два ірмолой другої половини XVII ст., в яких записані літургійні піснеспіви в редакції Мелетія Смотрицького (O 45 та F 212) та багато ін. 1911 р. Ірмолой останньої чверті XVII ст. до Музею подарував митр. Андрей (Q 207).

Чимало ірмолоїв в знак особливої поваги до Музею та його засновника подарували єпископи і священники, знані особистості: єпископ Йосиф Боцян (Q 199), отці, знавці й дослідники церковної музики Ізидор Дольницький (F 618/1, F 619,), Володимир Домет-Садовський (Q 337), священник й історик-краєзнавець Михайло Зубрицький (Q 310), проф. Львівського університету Олександр Барвінський (O 71), проф. гімназії і композитор Богдан Вахнянин (F 301, Q 194) та багато інших. Тут зберігаються також такі музичні раритети як автограф української редакції *Граматика музикальної* Миколи Дилецького з 1723 року¹⁹, партесний поголосник з великою кількістю композицій того ж Дилецького²⁰, декілька молдаво-волоських невменних рукописів XVII–XVIII ст., колекція малюнків “Козак Мамай”, нотні рукописи і рідкісні видання XIX ст., унікальна нотномузична бібліотека згаданого вище о. Володимира Домет-Садовського, рукописний каталог якої опублікував Яким Горак²¹, рідкісні видання про музику.

Митр. Андрей постійно й наполегливо розвивав богословську освіту, підтримував духовні навчальні заклади і сприяв їх наповненню повноцінним духовним і культурно-мистецьким життям. 1928 року заснував Богословську Академію у Львові, яка стала новим і вищим етапом теологічних студій в Галичині. Майбутні богослови під час навчання активно долучалися до різних форм музикування:

¹⁹ Микола Дилецький. *Граматика музикальна*. Фотокопія і транскрипція рукопису 1723 року / підг., транскр., комент., вступ Олександра Цалай-Якименко. Київ: Музична Україна 1970.

²⁰ Ґрунтовну розвідку про цю пам’ятку опублікувала донецька дослідниця Ольга Шуміліна: Новознайдени твори Миколи Дилецького у Львові // *Українська музика* (2014/1), с. 122–129.

²¹ Я. Горак, С. Тихий. Музична бібліотека Володимира Садовського // *Українська музика* (2014/3), с. 65–95.

співали в семінарійних і академічних хорах, вокальних ансамблях, грали на різних музичних інструментах, а здібніші паралельно навчалися ще й у Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка²². У різний час і в різних формах з ними працювали композитори, диригенти і викладачі музики Станіслав Людкевич, Борис Кудрик, Дмитро Котко, Іван Охримович, Петро Пшеничка, молодий Мирослав Антонович. Пізніше чимало вихованців пішли шляхом професійних музикантів: співаки Модест Менцинський, Андрій Гаєк, Василь Матіяш, композитори, диригенти і педагоги вищих музичних шкіл Андрій Гнатишин (1906–1995), який 1931 року отримав від митр. Андрея спеціальну стипендію для навчання у Відні і який залишив яскравий слід у пропаганді української музики у Західному світі, керуючи хором св. Варвари у Відні; Володимир Василевич, Василь Якуб'як, Євген Вахняк, скрипаль Артем Цегельський, який опублікував цікаву статтю про музичне життя Богословської Академії²³. Музикування у 1937/8 навчальному році розвивалось у чотирьох напрямках:

- «1) Виклади історії церковної музики, гармонії, форм, а навіть контрапункту (д-р Б. Кудрик²⁴).
- 2) Хор богословів; при ньому гурток „Двадцятка“ для менших імпрез (диригент Василь Якуб'як²⁵).
- 3) Симфонічна оркестра; при ній смичковий квартет, гурток бандуристів і цитристів (диригент оркестри Артем Цегельський).
- 4) Музично-драматична Секція при Читальні богословів ім. М. Шашкевича (провідник Артем Цегельський)».

Особливо вражаючою була творча діяльність симфонічного оркестру і струнного квартету:

«Оркестру відновлено в 1933 році (диригент В. Білінський). В рік пізніше перейшла під заряд Ректорату (диригент А. Цегельський, абсолювент Вищого Музичного Інституту у Львові). Повний склад має тепер 24 членів. Тут треба підкреслити велику прихильність Ректорату до цієї ділянки мистецтва, а також активну піддержку Дирекції Вищ. Муз. Інституту в формі випозичання різних інструментів (гобой, фагот, вальторна) і нот, аж поки Оркестра поступнево не придбає свого майна.

²² Дивно, що наш духовний провід чомусь вважав і продовжує вважати, що до війни ЛБА була єдиним українським вищим навчальним закладом в Галичині, забуваючи, що першим і найтривалішим за часом своєї діяльності був Вищий Музичний Інститут, заснований ще 1903 р.

²³ А. Цегельський. Музичне життя в Духовній семінарії у Львові // Українська Музика (1938/9–10), с. 170–172; передрук: Українська Музика (2014/3), с. 110–112.

²⁴ Борис Кудрик (1897–1952) – композитор, музиколог, музичний критик, п'яніст, педагог. У 30-х рр. викладав історію музики в ЛБА, заснував *Інститут Церковної Музики при Студіоні*, де зібрав цінну колекцію книг і нот; опублікував *Огляд історії української церковної музики* [=Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, т. 19]. Львів 1937 (перевидано у Львові 1995 року).

²⁵ Василь Якуб'як (1912–1981) – композитор, педагог. У 1934–1939 рр. навчався в ЛБА, а з теорії музики та композиції поглиблював свої знання у С. Людкевича та Б. Кудрика.

Коли переглянути репертуар за останні чотири роки, то можемо почванитися: Грігом (*Morgenstimmung*, *Ases Tod*, *Anitras Tanz*, *Huldigungsmarsch*), Чайковським (Романца ф-моль, Пісня без слів), Бетовеном (Пасторальна симфонія, уривок, Турецький марш), Моцартом (Фігаро, Рондо А-дур), Шубертом (Недокінчена симфонія, Серенада), Россіні (Вільгельм Тель), Брамсом, Дворжаком (Гумореска) чи нашим Барвінським (Марш), Спільні проби відбуваються три рази в тиждні.

Квартет став на ноги аж тоді, коли підучились челісти. Квартет у складі: Цегельський (I скрипка), Горбачевський (Баран) (II скрипка), Якуб'як (віоля), Легінь (Семеген) (віолончеля) — виконував Шуберта Квартет д-моль, Гайдна „Сім слів”, Барвінського Сюїту г-моль і транскрипції П. Пшеничка²⁶ з народніх пісень Леонтовича, Козицького, Вериківського, Лисенка,

Через систематичну подачу приступної поважної музики, з відповідними поясненнями, слідно як зростає зрозуміння, а навіть зацікавлення глибшими музичними проблемами у студентів богословів. Багато помагає в тому радіо».

Без сумніву, така багата мистецька атмосфера сприяла не лише культурному збагаченню майбутніх богословів, але й міцно впливала на саме навчання, оскільки емоційно наповнені питомці швидше й ґрунтовніше засвоювали богословські науки, ставали яскравами проповідниками і співцями під час богослужень. Пізніше чимало з них на своїх парафіях продовжували музикувати, залучаючи в тих чи інших формах до спільної творчості своїх парафіян. Це й було головною метою митр. Андрея, і то не лише як очільника Церкви, але і як великого духовного лідера свого народу.

Андрея Шептицького часто відвідували різні достойні особи і звичайні люди, багато в яких залишили яскраві спогади. Такий спогад про відвідини Митрополита залишив, зокрема, Мирослав Антонович (1917–2006), диригент, оперний співак, композитор, музиколог, професор УКУ в Римі. Його пов'язували дружні стосунки і співпраця з соратником і наступником митр. Андрея Йосифом Сліпим. У 30-х роках М. Антонович студіював музикологію у Львівському університеті й тоді, з огляду на добрий голос, диригент Дмитро Котко запросив його до хору Духовної семінарії і часто залучав до управи цим хором.

У Львові склався звичай на Андрея відвідувати Митрополита і складати йому віншування. Одну з таких святочних візит склав Семінарійний хор, про що Антонович залишив яскравий спомин. Високий мистецький талант Антоновича, що проявився і в умінні словами передати свої почування від побаченого й почутого, чудово змальовує нам величну постать нашого Андрея Шептицького.

«Найбільш незабутнім моментом у житті хору Малої Духовної семінарії у Львові, що його я пережив за часів Котка, був виступ хору на Свято-Юрській горі у палатах великого митрополита Андрея Шептицького. Довго й старанно приготувався хор до того виступу й з нетерпінням чекав його. Пригадую, як 12 грудня в "навечері" празника св. Андрея, в сутінках холодного вечора ректор, настоятель й питомці Малої Духовної семінарії, а в тому числі й хор під керівництвом Дмитра Котка, в піднесеному настрої йшли вулицями древнього українського міста в напрямі Свято-Юрської гори і як той настрій і хвилювання піднімалися й зростали,

²⁶ Петро Пшеничка (1895–1972) – віолончеліст і педагог, у 30-х рр. викладав в ВМІ.

коли ми переходили біля святоюрських мурів. Цей святковий настрій і хвилювання наближались до кульмінаційної точки, коли ми, пройшовши святоюрське подвір'я, зупинились перед митрополичою палатою. Пригадую, як відчинилися двері й поважний монах з довгою бородою впускав нас до палати й проводив на перший поверх до зали прийняти [...], а там, куди не глянь, шафи з дорогоцінними книгами, старовинні образи, а по середині зали під стелею ледь помітно рухався під впливом зрушеного повітря сизокрилий орел з могутніми розгорнутими крилами.

Дм. Котко мовчки уставляв своїх співаків, піддаючи при тому тон. Як тільки у дверях появилася могутня постать великого митрополита, що прибитий недугою (паралічем) лежав на своєму пересувному ложі, хор заспівав привітальну пісню.

Сивоглавий князь української церкви дякував за привітання й промовив до нас своїм, немов "не от світа сего", монотонним голосом. Дивлячись на нього й слухаючи його слів, дійсність перепліталася з уявою й на мить годі було збагнути, чи перед нами оживлена постать Саваофа, чи біблійний Мойсей, чи прикутий до скелі Прометей... Але перед нами був живий український владика митрополит Андрей.

Та по хвилі фантазія заспокоїлася. Митрополит Андрей говорив з нами як добрий батько, розпитував про різні справи, пов'язані з нашим побутом і наукою в школі, давав поради, навчав. І чим більше він розмовляв з нами про звичайні щоденні справи, тим більше це робило якесь незвичайне враження. Довго-довго ми гомоніли між собою про авдієнцію у митрополита Андрея, ділилися враженнями й пригадували собі все нові й нові деталі пережитого»²⁷.

З особистого. Моя мама Олена Ясіновська, з дому Гринкевич (1914–2004), на початку Другої світової війни з Тернополя приїжджала на авдієнцію до митр. Андрея з проханням від її стрийка, ієромонаха-василіянина Митрофана Гринкевича (1887–1956) о дозвіл відправляти церковні служби вдома, оскільки мав частково паралізовані ноги і не міг ходити. Він, між іншим, був останнім директором окружної школи в Лаврові. На Маму цей візит на Свято-Юрську гору до митр. Андрея справив дуже велике враження й вона часто про це згадувала з особливою теплою.

В Галичині часто відбувалися урочисті академії і концерти в честь Патріярха УГКЦ, які готувалися дуже ретельно, самовіддано й кращими мистецькими силами. Ось лише кілька з них:

- 17 грудня 1919 р. вечір в честь Митрополита відбувся в жіночій гімназії сестер-василіянок, на якій виступав хор учениць під кермою С. Людкевича, який викладав тут спів²⁸.
- У 1930 році в Підгайцях відбувся концерт з нагоди 30-річчя владичтва Андрея Шептицького, на якому окрім розлогої програми хор місцевого «Бояна» виконав ювілейну Кантату Івана Недільського²⁹.

²⁷ М. Антонович. Дмитро Котко в Малій Духовній семинарії у Львові // *Бібліографія українознавства*: Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної асоціації україністів, вип. 2: *Бібліографія та джерела музикознавства* / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича АН України / упор, Ю. Ясіновський. Львів 1994, с. 51–52.

²⁸ З. Штундер. *Станіслав Людкевич*, т. 1, с. 273.

Отож, з ініціативи Андрія Шептицького до праці над церковною музикою була покликана тогочасна галицька музична і духовна еліта: Станіслав Людкевич, Борис Кудрик, Василь Барвінський, о. Теодор Пасічинський, о. Володимир Домет-Садовський, диригент Дмитро Котко, о. Іван Туркевич, о. Михайло Залеський та ін. Митрополит фундував спеціальне опрацювання й видання Літургії на основі популярних в Галичині напівів і композиторських обробок, які опрацював і видав 1922 р. Ст. Людкевич. Підтримав видання ювілейної серії творів Бортнянського у 100-ліття від дня смерті композитора (1925), за яким також стояв Людкевич.

Музичні ініціативи митр. Андрія суголосні діяльності його великих попередників – єп. Стефана у Володимирі на Волині (кін. XI ст.), київського митр. Кипріяна (†1406), у ранньомодерну добу владик Вельямина Рутського (1574–1637) і Мелетія Смотрицького (бл. 1578–1634), Петра Могили (†1647) і Лазара Барановича (1593–1694), Кипріяна Жоховського (†1693), Йосифа Шумлянського (1643–1708), митр. Михайла Левицького (1774–1858), єп. Івана Снігурського (1784–1847). З їх іменами пов'язана активна творча діяльність видатних композиторів і регентів, церковних співців і музичних вчителів, створення відповідних шкіл та інститутів, а в деякого з них і власна церковно-музична творчість.

Yurii Yasinovskyi. Metropolitan Andrei Sheptytsky and Church Music in Galicia. This article refers to the initiatives of Metropolitan Andrei Sheptytsky in the development of Church music and to his philanthropy.

During his 45-year pastoral activities, he constantly concerned about the development of church music, called special meetings and church councils to solve actual problems in this important area of liturgical practice of the Church. He attracted the best artistic potencies to implement these projects. He initiated establishment of the Research Institute of Church Music, supported musical and publishing programmes, encouraged prominent composers to write religious musical works, supported young musicians in improvement of their professional musical education. The Lviv Theological Academy he has organized in Lviv became soon one of the most important musical centres of the city. The Metropolitan purchased from private publishers musical heritage of Mykola Lysenko and other Ukrainian composers. Numerous musical treasures, in particular ancient musical monuments, autographs, handwritten and rare printed copies of music by Ukrainian composers, musical instruments, iconographic materials, etc. he has accumulated in Ukrainian National Museum, his gift to Ukrainian people.

Keywords: *Metropolitan Andrei Sheptytsky, church music, scholarly and publishing projects.*

Література

Антонович М. Дмитро Котко в Малій Духовній семінарії у Львові // *Бібліографія українознавства: Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної асоціації українців*, вип. 2: *Бібліографія та джерела музикознавства* / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича АН України / упоряд. Ю. Ясіновський. Львів 1994, с. 46–55.

²⁹ *Діло* (1930/131), цит. за публікацією Галини Максим'юк про Івана Недільського у цьому ж журналі, с. 124.

- Витвицький В. Святкування 25-ліття смерти М. Лисенка // *Українська Музика* (1938/1), с. 10–11.
- Горак Я., Тихий С. Музична бібліотека Володимира Садовського // *Українська музика* (2014/3), с. 65–95.
- Ідзіковський В. [Польський видавець про М. Лисенка] // *М. В. Лисенко у спогадах сучасників* / упоряд. Остап Лисенко, ред. ком. Ростислав Пилипчук. Київ: Музична Україна 1968, с. 673–675.
- Кривенко М. Бібліотека «Студіону» у Львові: Переміщення книжкових та рукописних фондів (1940–1947) // *Записки ЛНБ ім. В. Стефаника*: Збірник наукових праць, вип. 13. Львів 2005, с. 247–267.
- Кривенко М. Історія книгозбірні «Студіону»: мовою документів і спогадів // *Бібліотечний вісник* (Київ 2006/1), с. 34–39.
- Кривенко М. Слідами бібліотеки Карла Крумбахера у фонді Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника // *Записки ЛННБ України ім. В. Стефаника* (2012/4), с. 470–502.
- Людкевич С. М. В. Лисенко і українська суспільність: У 25-ліття його смерти // С. Людкевич. *Дослідження, статті, матеріали, виступи*, т. 1. Львів 1999, с. 349–351.
- Людкевич С. Справа нашого церковного співу // *Український Вістник* (1921/150–151/2 серп.).
- Мартиненко О. До історії музичної спадщини Миколи Лисенка: Владислав Ідзіковський і Андрій Шептицький // *Записки НТШ*, т. ССХХVI: *Праці Музикознавчої комісії*. Львів 1993, с. 265–268.
- Микола Дилецький. *Граматика музикальна*. Фотокопія і транскрипція рукопису 1723 року / підг., транскр., комент., післямова Олександра. Цалай-Якименко. Київ: Музична Україна 1970. ХСІV, 109 с.
- Про церковний спів: Декрет Львівського Архиспархіального Собору, читаний 25 квітня 1941 р.* / до друку підгот. Ігор Червінський / Інститут Літургійних Наук Львівської Богословської Академії. Львів 2001. 10 с.
- Савицький Р. Святочний Концерт у 25-ліття смерти М. Лисенка у Львові // *Українська Музика* (1938/1), с. 11.
- Слово Патріарха: Документи, матеріали, світлини, 1917–1984* / упоряд. Оксана Гайова, Ярослав Крок, Роман Хрін. Львів: Гердан 2003. 150 с.
- Шешко Ф. Микола Лисенко й українське громадянство (Два моменти: ювілей і похорон) // *Українська Музика* (1937/9–10), с. 149–156.
- Цегельський А. Музичне життя в Духовній семінарії у Львові // *Українська Музика* (1938/9–10), с. 170–172; передрук: *Українська Музика* (2014/3), с. 110–112.
- Цінний набуток // *Діло* (1937/280/19 грудня), с. 5.
- Штундер З. *Станіслав Людкевич: Життя і творчість*, т.1: 1879–1939. Львів 2005. 635 с.
- Шуміліна О. Новознайдені твори Миколи Дилецького у Львові // *Українська музика* (2014/1), с. 122–129.

